

LINO

Deuxième édition

Projet Lika Avril 2016

**Centre Interconfessionnel de Traduction de la Bible et
d'Alphabétisation (CITBA)
Région d'Isiro**

Projet LIKA

Province du Haut - Uélé

République Démocratique du Congo (R.D.C)

**Production et Distribution :
par le Bureau du Projet Lika sous
CITBA/ISIRO**

« Le nom » est le titre attribué à ce livret. Nous avons sélectionné quelques récits expliquant les bienfaits de bons noms et les méfaits de mauvais noms que les gens se surnomment ou donnent à leurs enfants.

Nous tenons à remercier et à encourager respectivement les hommes de bonne volonté qui nous ont fournis ces textes.

Nous remercions aussi le CITBA en étroite collaboration avec la SIL-ECG pour leurs actions, images et matériels sans lesquels ce livret ne serait produit.

Cette deuxième édition est produite suite à la demande et intérêt de nos locuteurs. A la fin de ce livret, vous trouverez la page d'Alphabet Lika pour vos études personnelles de Lilikó.

Nous vous souhaitons une excellente lecture

Equipe du Projet Lika

Ambokw Kunzi kopo

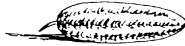
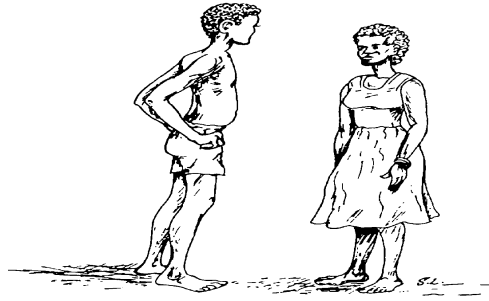
Alukw bemoti ina ndi be Kunzi kopo, a ndi na muko wanza kwge ina ndi be Omonoso. Ngama wa musengi kabw ina ndi be Agyamanye. Lisyε limoti, Agyamanyε amina ndi Omonoso muko Kunzi kopo, miso anginana ndi bingeneεε abε kwkw kina liselengunde. Lisyε li ni ngama kololigw. Kumbuso yi, amaka ndi Omonoso, banzina na iyi. Amuuso kwwa ndi be : « Nagya buni kambwa tavanani na iwe ? » Omonoso asikisyo ngama Agyamanyε be : « Mmwε mbeyi mbunyami beyε ka Kunzi kopo, kumbuso yi, tavanana kwwa. »

Likrwmwka ambanga ndi ngama kwge. Amuuso bata Omonoso be : « Nagya se kwwa buni kambwa namwi mbunyakw ? » Omonoso asikisyo ngama be : « Mwε mbunyami pεε kakw, wabikya ambe oduku banw kaumigisyo kumbuso wa masyε madfiya. Koduku na pεε, wamwε. tmi nava kwwa pεε nombimbo ko libo kyε kinonitεgw. »

Ngama atikisyo ndi Kunzi kopo, abikya be: « Alukw, va pete yi niyi, wodoku banw kemigisyo kumbuso wa masye madifa. Wakoduku na iyu, nwmw nava mukakw, wakoduku na iyu, wemw imi, wava bngama kami. » Bazozi bokpiko ndi yukanana yi niyo. Kunzi kopo ava ndi pete iga kwaki, atumbulyaga mukaki likrumka li nilo. Muko abikya ndi be : « Wakobongonitgw, tobuulyotu pete niyo binza. » Alukw obiso ndi pete ka mw ma kanga, abikya mukaki be : « Wikatu kaandaga pete niyi binza ni bobokobi bakogagw na iyu. » Muko aka na iyi be : « Nakakwananigw kazuna na obili kakw. »

A ndi lisyε la masaa ni Kunzi kopo anaga ka salongo kw ka ngama Agyamanyε. Alukw abusala pete ka mwsengi, niyo amina Agyamanyε, atamana ndi pete lingwn. Mbunya mama igoku mbangw kaanda pete. Kwnw kumbuso, Omonoso na pete bikyε, orupo ka ndaki, abimya pisi, gwgw mmbanzw aka. iyi aka ndi limbw bire na libino, abε anamibogo dumo. iyi nimuna inda ndi kombimbo pete ko libo mw, pete obungo ndi. Igoku kwnw ka mwsengi abε kogyigw luki.

Kunzi kopo osiloku odikini bikpasyasya na bungu, mukaki aka na iyi be :
« A buni beyo ? » tyi aka na muko be : « Pete a yani ? » Muko aka be : «
Nakibigu imi, wakogagu bi na iyu ? » Aluku kaukana beyo, akingila be
agami, ni ngu ya mugamu kegu gutugu beyo, bungu na iyi bika, nibo
ba kukwaku. tyi kaina beyo, ubikyaga bamamaki na bivananza kaki lasi
be kukwaku kaki itulyonini ! Mbunya mama ulumwisogo banyama kaki
basi.

Ka lisyε la kubukumuti, inda be unyu mino basisa oripili kaulya kyε
kokwonitogu kɔwa na nza yasi. Niyo unyo basisa, arɔnga kaigoku ka
mɔsengi. Kodweku ka liko arɔnga kautukusyogo, kadwe ka sisa wa
mulibo ni anatakanya pete ka mɔma ka sisa. Aluku obumbuko bindɔmɔ,
abikya ndi be : « Kunzi kopo, nakokwigu ! » Niyo igoku, ni kabikyigu
mɔmbanzu, gutugu mukaki aka.

Wa lisyε asyε mino, baga ku ka ngama Agyamanyε, ni livananza ka
Kunzi kopo ba kɔwa kagamana aka bihooo ! Abe bakiko kainda
kalumbo mɔmbanzu. Niyo bosilo, batakanya panga na badɔkra ni
bobugini bitu, ni livananza ka ngama botumini na magyagya bidε.

Bazozu bamokini Kunzi kopo, bamuuso ndi be : « Aluku, watu na pete
niyo ngama ura ndi ? » Kunzi kopo adaka biwo, anda kugu na kusili.

Bamuuso nganga yisaa. Kumbuso yi, apamikana ndi, abikya be :

« Kunzi kopo nakokwigu ! » Itaya mafuku anyo pete, ura bazozi.

Omonoso libulu bipe pa imoti na bavangama. Bava ndi bamwo ngama

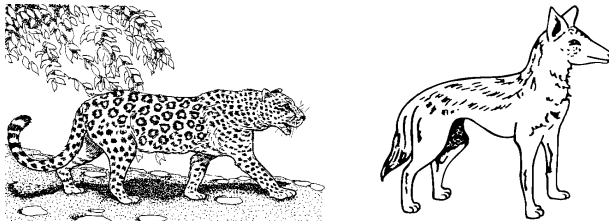
Agyamanye, bapa Kunzi kopo bungama.

Babao, mamao, lino abyenenegetu na yigya ka
mumbanzu. Tiboginito kawuka bomikusu mino manzanza ikani nimo ma
ngasa.

Ikpikogo na Jean-Paul SENGI

Sukopi na tnva

Sukopi na tnva bapananaga ndi kugbe. Lisye limoti, tnva abikya ndi wai daki beyo ka Sukopi be : « Aluku, winda goni kebiso ka bonyami. » Sukopi aka na tnva be : « Kegu na likrumaka, nindatu kaubiso. » Baluku bibungusyogo ndi binza kugbe. Lisye la ligundu itulyonini ndi, ibu nibana batukyilya ndi ligundu ba.

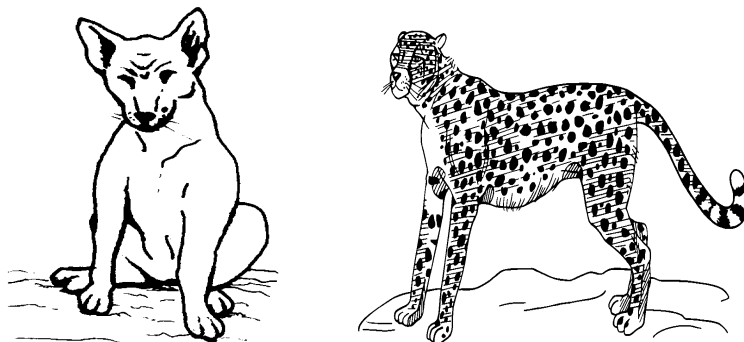
Ko pisi, tnva aka na Sukopi be : « Mene, tigomosyoni mino kye bomiki bakapagigu kaukana lino la Sukopi ikani la tnva. Tivilyi mino magogo. » Sukopi aka na mene daki be : « Wa kuwa asi muluku aka, mutamanagi kaku a manza kugbe ! » Sukopi ivilya ndi lino be " Monodoku " tnva ivilya iyi be " Bobiko " Baluku bogoni ndi beyo aka yo. Ko pisi, banabangana na bambanzu, banumuuso be : « Monodoku ! » Sukopi aka na tnva be : « Wiko iwe biwo, kegu mbeyi ngbingo kaku ! » Sukopi anobingisyo iyi mukaka aka. Banumuuso ko pisi, tnva a kuwa ndi iyi baka biwo.

Niyu moni ite, tnva aka na Sukopi be : « Monodoku, tibito ligundu kye bonyami ba mbeyi asi byi aka. » Sukopi ogwo magyagya kugbe kamukana wai daki kamaka na lino kaki la mbiya.

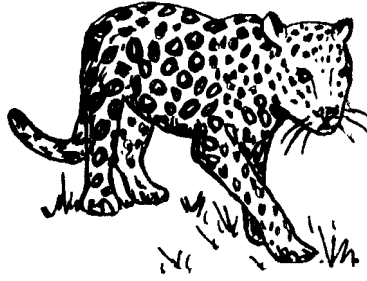

Niyɔ bosilo, tɪnva aipo holi, titaki bɛyɔ ka Sigbandi opupoku bɪkwa.

Umuuso ndi bɛ : « Monodoku ! » Sukopi obingisyo, tɪnva adaka iyi baka biwo kyɛ kɛgɛ ndi mbɛyi ngbingo kaki. Kumbuso yi, Sigbandi amaka mukaki abikya ndi bɛ : « Amaki Anyesi, doku na moliki, bobiko ba kɛnɛ kunzi . » tɪnva aka na Sukopi bɛ : « Alɛkɛ, nakaina abɛ a kɛwa mbiya wanɛ ngbingo kami. »

tɪnva iko ndi ziko ! Sukopi amaga ndi wa biɔba ! Sigbandi abikya bata mukaki bɛ : « Amaki Anyesi, mɛtɛna atala hɛtɛmba bobiko kunzi. tɪnva aka na Sukopi bɛ : « Kɛgɛ iwɛ mbɛnya mama ! A kɛwa ngbingo kami. » tɪnva ingyo ndi ka ndabɛ asa Sukopi wa kunzi wa biyatɛlɛ. Muko ambɔkɛ Sigbandi utikoku bomiki na libo la magɛ ka bobiko, tɪnva isukɛsa ndi magɛ mɛkaka aka. Kapɪla yikɛdɛ, bomiki bodoku na malili ka bobiko, ni Sukopi a kɛwa iyi kakpandaga na bɛdi kunzi aka kɛ. Bomiki bamuuso mbɛnya mamabɛ bɛyɔ ka tɪnva bɛ : « Yɛ ba ! Mɛtɛ wagɔgɔ a kɛwa iyi yani ? » tɪnva ɛbɔ bomiki bɛ : « Eze, ogo ka limbi. Akaigoku mbiya wanɛ. » Niyɔ bomiki borupo, tɪnva idɛlaga murumi bingbufu. Alya malili masi bɪkɔkɔkɔ. Niyɔ bɛdi na nza abedulo Sukopi kɛ a ndi mino kunzi kɛ, ibukuso. Arɛnga ndi mɛgamɛ ma kɛbɔmbɔlɔ. tɪnva atɛbila ndi bɛ : « Alɛkɛooo, wigwino limbengi, agyaga mɛmbanzɛ baba, wikonɔ na adalɛ mɛnda aka, a kɛwa mbiya wanɛ ngbingo kami. »

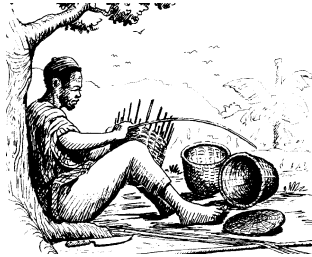

Sukopi ngu asyo ndi. Anda pisi bizumuuu, iyi ndi nimuna igoku ndi lugo wa gundu mu.

Kinili, wakiko kaivilya lino, wakpima isi yi binza kye kumokyonitogu ka bukpeki-kpeki.

Ikpikogo na Emmanuel NANGAA

Ambokw Nokwomwewe

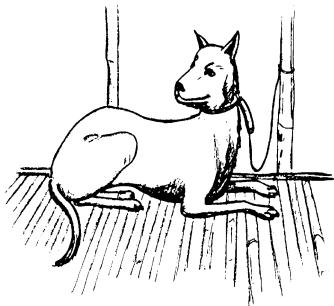

Aluka bemoti a ndi lino be Nokwomwewe, mukaki a ndi lino be Sangala.

Bikogo kewa ndi na mukaki wa aka wa banagya mogubo kabu.

Kumbuso wa masye makede, Sangala abikya ndi mbunyaki be : « Ye abaki mene,

a se kewa binza beyo tikogo mino ibusu baba aka bene ? Kegu yo watiluulo mino inva, tiko kakpakyana na ibu ? »

Kewa wa, Nokwomwewe aluwo ndi inva muko yi, aluka ndi be "

Yegulagogo. " Kolipyagu ni ma Sangala anava muma, Yegulagogo ava goni muma. Ambokw Nokwomwewe aka na mukaki be : « Amaki mene,

kye iwe kewa nimuna wa muti bene ni pisi yo buyi kegu beye,

okwononi be tindini kaikikisya ko tutu. » Ma Sangala obingisyo ndi kye a ndi mutamanagi manza.

Niyo lisyela ligundu itulyana, ma Sangala amakyaga mumbi, batukiyila ligundu, baba ndi ka bala byi kuge na musingi.

Niyɔ bosilo, Nokwomɛgwɛ arɛngɔ ndi kalikaga bakpaka, anɛmwo banyama anuliko, igbangɛɛ otumo ndi na banyama buliko baka bidɛ. Kolipyagɛ bata ni mɛma anakɛka ma Sangala. Bɛgɔgɔ bi aka, ni anakɛka gɔni inɛa kabɛ bɛyɔ ka Yɛgɛlagɔgɔ. Ambɔkɛ Nokwomɛgwɛ kalalagɛ ndi, kɛ ma Sangala ibɛ na Yɛgɛlagɔgɔ basilya ndi mino yitangɛla.

A ndi bɛsɔbi bidɔ ni ma Sangala anabɛkɛta. Ko ngbingo yi niɛɔ gɔni nɔ ni Yɛgɛlagɔgɔ anabɛkɛta gɔni. Likpɛmɛka ambanga kɛwa ndi Nokwomɛgwɛ kyɛ mukaki abɛkɛta kɛwa ndi iyi mikya inɛa, Yɛgɛlagɔgɔ abɛkɛta iyi mikya mɛmbanzɛ. Mɛnɔkɛ adika alɛkɛ bidɛ. Imuuso bɛ : « Inguwo ya likpɛmɛka tino lina ? » Kumbuso yi atamana bɛ okwononi indi katɛmbɛlyaga ngama ka mɛsɛngi.

Nokwomɛgwɛ ava mɛdɔtɔmɛ kaki, iyi nimɛna atɛkyilya ndi ligɛndɛ la mɛsɛngi mɛ. Ko pisi, ikita ka limbi, atakanya mbɔngɛ ya likaka ni a mbɛyi mokpɛ aka, iyi aka bɛ : « Iyo, mbɔngɛ ka balɛkɛ yɛrɛrɛ niyɔ. Ikogo yazɛ ! » Anyɔgɔ mino bɛ isumbilyo gɛtɛgɛ ni odwini ka mɛsɛngi kyɛ asyɛ ndi na nza aka. Akɔ kasa abɛwa binza.

Na lisyɛ li niɔ aka lɔ ma Sangala ibɛ na Yɛgɛlagɔgɔ babɛkɛta ndi mino lɔ, ni banabidɔ kuku ka ngama kɛnɛ ka mɛsɛngi. Ngama ɛmaka basɛda, ɛbikya bɛ bakpɛngbi bopisi bayasi, mɛmbanzɛ kiko kakitaga bakpɛma binza kyɛ kokitogonitɔgɛ na kuku kaki. Basɛda bagya ndi bɛyɔ aka yɔ.

Nokwomɛgwɛ kopɛpono baka bidɛɛɛ, ni basɛda baminini bi ndɛli, bamuuso bɛ : « Outi wapi ? » Kosikisyagɛ ni wagɔgɔ akɛpyini bi libuki ndɛli, amuuso bɛ : « Eloko nini oyo ? » Kakɛla libuki bɛnɛ, kuku ka

ngama nino. Basuda kaina beyo, babuno maboku ka mungu, balya bisususu, bakputa biseke na nza kaki yasi. Baga na iyi ka ngama ni nzuyi anaguguma birr ! Nokwomugwe ina ndi kukwaku no miso. Kumbuso yi, bamakya ka ligbito. Aluku asye ndi nzuyi a na babala bibababa na buma. Lisye kasye, ngama abikya be boduku na iyi, aluku aka be : « Wani se bata ? » ubo basuda be a mbeyi kainda konyo manye. Akitaga ziliba bivi, iyi aka ndi ko tutu bihohe ! Miso apiyoni biri nimo ma kukwaku. Niyo aga ko tutu ku, ibongiso ndi bidolo, iyi nimuma okwo ndi mu. Banyama balya.

Bomikya Bavatoliko, tosini kaivilya mino gballi kye akwananatu katipa yigya yanye, ikani katigyogyiso kye lino a na ngu ka obili ka mumbanzu.

Ikpikogo na Gabriel BOBUNO

I. Liliko a na mayɛ kɛbɔmɛ (9 Voyelles) nima :

1. a : atanga, papanga, pata,...
2. e : mambyembye, mayeye, kyekye,...
3. ɛ : nɛgbɛɛ, kɛkɛɛ, pɛɛ,...
4. i : ititi, igbi, imi, ...
5. ɪ : lisisi, limbi, imi, titi,...
6. o : mongongo, moyo,...
7. ɔ : ɔɔ, kɔngɔɔ, ...
8. u : kungungu, kuku,...
9. ɯ : mɛfɛɛ, mɛngɛngɛ, mbɛngɛ,...

II. Bobobo (les consonnes) ba mɛdɔngɔni abɛ nɪbɔ ba Kiswahili.

Luki limoti :

ɓ itangɔlaga di na **b**

ɓ ,...	b
baba, bubu	baba, basa, ...

ɗ itangɔlaga di na **d**

ɗ	d
ɗunga, ɗuku-ɗuku	dudu, dongo

III. r : Opupilogo ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti aka ka Liliko :

- Ko mino nɪmɔ otukyoku ka ɓatɛ ɓagɔɔ:
idragbinza, atraba,...
- Opupilogotɛ gɔni ka ibukuso (Idéophones) : arrr ! rrrr !
- Opupilogotɛ gɔni ko Bilisyo : rigo ! rigo !

IV. Bobobo ɓi nɪba ɓakegɛ ka Liliko : **C, Ch, J, Q, X**